

УДК: 727.113

канд. арх. Тишкевич О.П.,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ІНТЕГРАЦІЯ ФУНКЦІЙ У БУДІВЛЯХ СІЛЬСЬКИХ ШКІЛ

У статті виявлено тенденції формування будівель сільських загальноосвітніх навчальних закладів. Розглянуто особливості організації багатофункціональних будівель сільських шкіл на основі міжвідомчої інтеграції закладів.

Ключові слова: сільська школа, інтеграція, багатофункціональна будівля.

Постановка проблеми. В сучасних соціально-економічних умовах існуюча матеріальна база сільських загальноосвітніх закладів не дозволяє створити повноцінні умови для організації навчально-виховної роботи. В сільській школі ефективна організація освітнього процесу можлива лише на основі активної взаємодії загальноосвітнього закладу з іншими соціальними установами - сім'єю, освітніми, культурними, виробничими суб'єктами сільського соціуму [1]. В умовах кризового стану соціальної сфери, обмеженості фінансових, кадрових, матеріальних ресурсів актуальним є формування сільських шкіл шляхом міжвідомчої інтеграції функцій об'єктів культурно-побутового обслуговування сільського населення. Таке об'єднання доцільно здійснювати на базі загальноосвітніх закладів, які на протязі років залишаються інституціями, що достатньо стабільно функціонують. [2,3]. Такі заходи потребують вирішення питання, що стосуються особливостей формування багатофункціональних будівель сільських загальноосвітніх закладів.

Аналіз досліджень та останніх публікацій. Проблема формування багатофункціональних будівель сільських загальноосвітніх навчальних закладів в різні роки були присвячені дослідження Болотова Г.І. [4], Зеньковича Г.В. [5], Ковальського Л.М. [6], Литвиненко Т.П. [7], Світка В.А. [8], Чижевського О.П. [5] та інших. У той же час питання організації будівель сільських шкіл, що інтегруються з іншими закладами у сучасних умовах функціонування освітньої системи сільських регіонів є недостатньо дослідженими.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Тематика статті пов'язана з державними документами, серед яких Укази Президента України від 30 вересня 2010 року № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», від 20 березня 2008 року № 244 «Про додаткові

заходи щодо підвищення якості освіти в Україні», від 2 червня 1998 р. N 580 «Про заходи щодо поліпшення функціонування та розвитку загальної середньої освіти», Постанови Верховної Ради України від 9 січня 2007 року № 536 «Про стан і перспективи розвитку загальної середньої освіти в Україні».

Мета статті. Розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо формування багатофункціональних будівель сільських загальноосвітніх закладів.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція загальноосвітніх закладів з об'єктами культурно-побутового обслуговування надає можливість задовольняти широкий комплекс потреб сучасних громадян. В умовах інтеграції зростає взаємодоповнюваність різноманітних закладів, що надає можливість підсилити спеціалізацію кожного з них, підвищити якість послуг, що пропонуються. Застосування шкільних будівель, що формуються шляхом міжвидової кооперації на базі загальноосвітнього закладу, надасть можливість забезпечити функціонування системи культурно - побутового обслуговування сільського населення відповідно до сучасних нормативних вимог та соціокультурних потреб громадян [2].

Ефективність таких заходів підтверджена вітчизняним та закордонним досвідом функціонування кооперованих будівель. В архітектурному аспекті функціонування інтегрованих закладів сприяє:

- розробці більш виразних архітектурних композицій, що укрупнюють містобудівний масштаб;
- розширенню складу та площ приміщень громадської будівлі;
- можливості універсального використання та трансформації приміщень;
- зростанню якості обслуговування не лише учнів, але й дорослого населення села [6,7,8].

За рахунок інтеграції закладів можна отримати значний економічний ефект при будівництві і експлуатації об'єктів за рахунок виключення дублювання приміщень, зменшення площі огорожувальних конструкцій, території забудови, протяжності інженерних мереж, кількості персоналу і таке інше [7]. Інтеграція дозволить передбачити елементи рентабельного і різноманітного обслуговування в невеликих населених пунктах, які неможливі при функціонуванні окремих будівель внаслідок значних витрат на їх зведення та експлуатацію. Такі інтегровані комплекси перетворюються не лише в центри обслуговування, але і в головні архітектурно-композиційні акценти в ансамблі громадського центру села [4,6].

При формуванні інтегрованих типів будівель сільських шкіл важливо правильно визначити заклад, з яким доцільно об'єднувати заклад загальної середньої освіти [9]. Заклади, з якими можлива міжвидова інтеграція

загальноосвітніх закладів повинні відповідати вимогам соціально – педагогічної доцільності, сумісності функціональних процесів, наявністю однакових за призначенням приміщень і умов для створення універсальних просторів, єдності об'ємно – планувальної структури і конструктивних систем, можливості об'єднання площинних споруд [7,10].

Відповідність вимогам соціально-педагогічної доцільності – одна з головних умов, виконання якої необхідно при інтеграції закладів. Об'єднання загальноосвітнього закладу з дошкільним особливо актуально в умовах малої наповнюваності шкіл. Такий захід дозволяє підвищити якість навчально-виховного процесу, сприяє залученню до навчання дітей 6-річного віку, забезпечує наступність змісту навчання і виховання дітей дошкільного і шкільного віку, створює родинну атмосферу в закладі, сприяє збереженню здоров'я дитини. Згідно останніх педагогічних досліджень в умовах сільських населених пунктів доцільно інтегрувати дошкільні заклади не лише з початковими і основними школами, що передбачено діючими нормативними вимогами, але і з середніми школами [9].

Функціональною основою сучасної дошкільної будівлі є дитячий груповий осередок, до якого входять роздягальня, групова, спальні з туалетними. Крім цього, в структурі дитячих ясел – садка передбачаються низка обслуговуючих та допоміжних приміщень – медичні, службово-побутові, харчоблок, пральня, приміщення для музичних, фізкультурних занять та ігор. Ці приміщення в будівлі, що інтегрується з загальноосвітнім закладом, можуть використовуватись сумісно [8,10].

Одним з напрямків розширення можливостей загальноосвітнього закладу в розвитку особистості і соціалізації учнів, зростання ефективності його освітньої і виховної діяльності є запровадження шкіл, в яких об'єднані загальноосвітній і позашкільний заклади [2]. Позашкільний заклад, що інтегрується з загальноосвітнім, доповнює шкільну програму школи, тим самим надаючи можливість учням розвинути їх природні можливості. В таких школах навчально-виховна діяльність організовується шляхом сумісних інтегрованих навчальних програм загальноосвітнього закладу і виховних програм філіалу позашкільного закладу. Це формує режим роботи, що будується на основі максимальної користі для здоров'я дитини, зміни одного виду діяльності іншим, чергування розумової праці з заняттями фізичною культурою, музикою, хореографією, образотворчим мистецтвом, що сприяє зростанню творчої та пошукової активності дітей в усіх сферах шкільного життя [9].

Особливістю функціонування системи позашкільної освіти в сільській місцевості є те, що в цій галузі працюють переважно вчителі та вихователі загальноосвітніх закладів. Це є однією з головних передумов інтеграції

позашкільного і загальноосвітнього закладів [3]. Для будівництва в сільській місцевості доцільно застосовувати універсальні типи позашкільних закладів [8].

При розрахунку наповнюваності позашкільних закладів важливо передбачити можливість охоплення всіх бажаючих позашкільною освітою. Зайнятість в позашкільних закладах є різною в залежності від віку учнів. Проведений педагогами аналіз виявив, що найбільш активно відвідують позашкільні заклади учні базової школи (V-IX класи) – 75-85%. Охоплення позашкільною освітою учнів початкового шкільного віку (I- IV класи) складає 55-70%. Відвідують позашкільні заклади тільки 30-35% учнів X-XI класів, 20-30% учнів цієї вікової категорії навчаються на підготовчих курсах [2].

Особливе значення в сільській місцевості має розміщення квартир для вчителів в структурі шкільної будівлі. Надання вчителю комфортного житла сприятиме закріпленню висококваліфікованих педагогічних кадрів в сільській школі, що вирішить одну з головних проблем системи шкільного обслуговування в сільській місцевості [1,2,9]. Окрім скорочення витрат на будівництво і експлуатацію, ефективність об'єднання школи з житлом обумовлюється можливістю використання вчителем резерву часу між зайнятістю в загальноосвітньому закладі для роботи на ділянці, в домі, істотній економії часу, що витрачається на шлях до місця роботи [1].

Особливо ефективні такі заходи для малокомплектних початкових шкіл. У сільській місцевості початкова школа, що інтегрується із будинком вчителя, у позаурочний час може виконувати функції центру дозвілля, філіалу сільської бібліотеки. У вечірній час у шкільній будівлі можуть працювати об'єднання за інтересами для різних груп населення, керівництво якими здійснює вчитель. Виконання вчителем функцій керівника бібліотеки, центру дозвілля дозволить покращити його матеріальний стан за рахунок відповідних доплат, повністю використати його потенціал, а також матеріально-технічну базу загальноосвітнього закладу [2]. Для створення відповідних умов проживання сімей вчителів в структуру будівель основних і старших шкіл включення житлових чарунок є небажаним. Доцільно передбачати для них квартири в спеціально побудованих будинках, розміщених поблизу шкільної ділянки [10].

Необхідність задоволення соціально-економічних потреб аграрної і соціальної сфер в спеціалістах робочої кваліфікації, що не потребують спеціальної професійної освіти (будівельники, продавці, токарі, слюсарі, швачки, робітники масових професій сільського господарства) обумовлює збереження і розвиток професійної підготовки учнів IX – XI класів [9]. Для ефективної організації професійної освіти учнів старших класів в сільській місцевості можливо інтегрувати загальноосвітній заклад з закладом початкової професійної освіти – сільськими шкільними навчально-виробничими

майстернями [8,10]. Доцільність інтеграції школи з закладом початкової професійної освіти обумовлена наявністю спільних груп приміщень - функціональна структура шкільних навчально-виробничих майстерень складається з навчально-виробничих, адміністративно-господарчих та побутових приміщень [8,10].

Актуальною є міжвідомча інтеграція загальноосвітнього закладу з культурно – просвітницьким [2]. Сталим типом культурно – просвітницької будівлі в сільській місцевості є клуб, який включає бібліотеку, кіноустановку, клубний заклад [5]. Натурні обстеження системи культурно-побутового обслуговування виявили, що внаслідок кризового стану соціальної сфери сільських населених пунктів, систематичного недофінансування цієї галузі, існуючі заклади культури в достатньому обсязі не виконують покладені на них функції. За таких умов, школа стає центром культурно – просвітницької роботи і фактично працює як соціально – культурний центр села [10].

Інтеграція загальноосвітнього закладу зі спортивним комплексом сприятиме розширенню мережі спортивних закладів, охопленню сільського населення спортивною та спортивно-оздоровчою роботою, забезпеченню відповідною матеріально-технічною базою для виконання загальноосвітньої програми із фізичного виховання. Спортивний комплекс, що включає спортивний зал, плавальний басейн із допоміжними приміщеннями, можуть відвідувати як школярі, так і доросле населення села [3].

У відповідності з функціональним призначенням для спорудження в сільській місцевості рекомендовано такі основні типологічні групи шкільних будівель (рис.1):

- соціокультурний центр, в якому розміщуються магнітний або опорний загальноосвітній заклад, дошкільний заклад, культурно-просвітницькі заклади, позашкільний заклад, заклад початкової професійної освіти, фізкультурно-оздоровчий заклад;

- культурно–просвітницький центр, до складу якого входять магнітний загальноосвітній заклад, сільській клуб, бібліотека, музей, спортивний зал;

- навчально-виховний комплекс, який містить магнітний загальноосвітній заклад, дошкільний заклад, заклад позашкільної освіти;

- навчально–спортивний комплекс, в якому функціонують опорний загальноосвітній заклад, позашкільний заклад, заклад початкової професійної освіти, фізкультурно-оздоровчий заклад;

- навчально–житловий комплекс, який включає магнітний загальноосвітній заклад I ступеня, житло вчителя, центр дозвілля, бібліотеку.

Формування мережі сільських шкіл із застосуванням багатофункціональних шкільних будівель сприятиме зниженню фінансової

вартості сільських навчальних закладів і підвищенню соціальної ефективності освіти в сільських регіонах України.

ТИП ІНТЕГРОВАНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ, ЩО ІНТЕГРУЄТЬСЯ	МАГНІТНИЙ			ОПОРНИЙ
	I СТУПЕНЮ	I-II СТУПЕНЮ	I-III СТУПЕНЮ	
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР	—			
КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР	—	—		—
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС	—	—		—
НАВЧАЛЬНО-СПОРТИВНИЙ	—	—	—	
НАВЧАЛЬНО-ЖИТЛОВИЙ		—	—	—

УМОВНІ ПОЗНАЧКИ:

Рис.1. Функціонально-типологічні групи багатofункціональних будівель сільських шкіл

Висновки. В ході проведеного дослідження було виявлено, що в сучасних соціально-економічних умовах провідним напрямком формування сільських шкіл є міжвідомча інтеграція об'єктів культурно-побутового обслуговування сільського населення на базі загальноосвітніх закладів. На основі аналізу відповідності закладів умовам об'єднання встановлено, що загальноосвітні заклади доцільно інтегрувати в одній будівлі із культурно-просвітницькими (центрами дозвілля, сільськими клубами, бібліотеками, музеями), дошкільними (дитячими яслами, дитячим садком), позашкільними закладами (палацом творчості, школою мистецтв), закладами початкової

професійної освіти (навчально-виробничими майстернями), фізкультурно-оздоровчими закладами (спортивними залами і басейнами), житлом вчителя.

Список літератури

1. Гурьянова М.П. Реструктуризация сети общеобразовательных учреждений села/ М.П. Гурьянова, В.Б. Орлов. – М. : Изд-во ИПСР РАО, 2003.-93 с.
2. Гурьянова М.П. Резервы модернизации сельской малочисленной школы России: Метод. пособие/ Гурьянова М.П..- М.: ИПСР РАО, 2003.-198 с.
3. Сельская школа: Ресурсы развития. методическое пособие по разработке проектов развития сельской школы/ Под ред. Лебедева О.Е. - М.:РОССПЭН,2003. - 134с.
4. Методические рекомендации по переустройству и реконструкции малых сел Украинской ССР. - К.:УкрНИИПграждансельстрой, 1991. - 102 с.
5. Сельские клубные и спортивные здания/ [Г.В Зенькович, Г.И. Болотов, С.Е.Кругляк и др.]; под ред. Э.И. Шилова. – К.: Урожай, 1987.-200с
6. Ковальский Л.Н. Архитектура учебно-воспитательных зданий/ Ковальський Л.М. - К.: Будівельник, 1988.-144с.
7. Литвиненко Т.П. Формування сільських малооб'ємних кооперованих будівель та їх конструктивні особливості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.23.01 «Будівельні конструкції, будівлі та споруди»/ Т.П. Литвиненко. –Полтава, 1999. – 18с.
8. Свитко В.А., Капак Н.Н. Здания сельских школ и дошкольных учреждений / Свитко В.А., Капак Н.Н. – К.: Урожай, 1988. – 192с.
9. Сельская школа: социально-педагогические факторы обучения и воспитания: Монография/ Под. Ред. Г.И. Репринцевой. - М.:ИПСРРАО, 2005. - 96с.
10. Тишкевич О.П. Архітектурно-планувальна організація сільських малокомплектних шкіл: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. архіт.: спец. 18.00.02 «Архітектура будівель і споруд»/ О.П.Тишкевич. – К., 2010. – 21с.

Аннотация

В статье выявлено тенденции формирования сельских общеобразовательных учреждений. Рассмотрено особенности организации многофункциональных зданий сельских школ на основе интеграции учреждений.

Ключевые слова: сельская школа, интеграция, многофункциональное здание.

Summary

Development trends of formation of the rural educational institutions are revealed in the abstract. Peculiarities of the arrangement of the multifunctional rural school buildings based on institutions integration are defined.

Key words: rural support school, integration, multifunctional building.